

ҚАЗАҚСТАН ҰЛТТЫҚ БАНКІ

Өтімділік бойынша пруденциялық талаптар және тәуекелге бағдарланған тәсіл

Департамент – Зерттеулер және талдама орталығы

№2022-3 экономикалық зерттеу
Жұмыс мақалалары

Жусанғалиева Камилла
Миллер Әлия
Хәкімжанов Сәбит

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің (бұдан әрі – ҚРҰБ) экономикалық зерттеулері мен талдамалық жазбалары ҚРҰБ зерттеулер нәтижесін, сондай-ақ ҚРҰБ қызметкерлерінің басқа ғылыми-зерттеу жұмыстарын таратуға арналған. Экономикалық зерттеулер пікірталастарды ынталандыру үшін қолданылады.

ҚРҰБ қызметкерлерінің жұмыс мақаласы жарияланған күнгі жағдай бойынша аяқталмаған зерттеулерді көрсетеді және талқылауға, түсініктемелер мен ескертулер алуға арналған. Оларды орналастырар алдында олар ҚРҰБ-да тексеруден немесе рецензиялаудан өтпейді. Мақалада берілген пікірлер мен уәждер автордың пікірін білдіреді және ҚРҰБ, оның басшылығының немесе Ақша-кредит саясаты жөніндегі комитет мүшелерінің көзқарастарын білдіретін ретінде қабылданбауы тиіс.

Өтімділік бойынша пруденциялық талаптар және тәуекелге бағдарланған тәсіл

2022 жылғы наурыз

NBRK – WP – 2022 – 3

© Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі 2022. Барлық құқықтар сақталған. Бір параграфтан аспайтын қысқаша үзінділер дереккөзіне сілтеме болған жағдайда, автордың рұқсатынсыз келтірілуі мүмкін.

ISSN: 2789-150X

Өтімділік бойынша пруденциялық талаптар және тәуекелге бағдарланған тәсіл

Жусанғалиева Камилла¹

Миллер Әлия²

Хәкімжанов Сәбит³

Аннотация

Осы мақалада Банктік қадағалау жөніндегі Базель комитеті (БҚБК) ұсынған өтімділіктің пруденциялық нормативтерін (LCR және NSFR) енгізудің қазақстандық практикасы талданады. Мақалада қазақстандық нормативтердің Базель стандарттарына сәйкестігіне талдау жүргізіледі, баламалы интерпретациялардың әсері бағаланады, қорландыру тәуекелдерін көрсету және өтімділікті басқарудың нарықтық практикаларын жақсарту үшін нормативтердің ақпараттылығы мен тиімділігі, олардың басқа нормативтермен өзара іс-қимылы және реттеушілік және бәсекелестік ортаның шарттылығы талқыланады.

Негізгі сөздер: Өтімділік және қорландыру тәуекелдері, Базель III, қысқа мерзімді өтімділік және таза тұрақты қаржыландыру көрсеткіштері (LCR, NSFR)

JEL classification: G01, G21, G28, G32.

¹ Жусанғалиева Камилла – корреспондент-автор, ҚРҰБ Департамент – Зерттеулер және талдама орталығының Экономикалық зерттеулер басқармасы бас маман-талдаушы kamilla.j@nationalbank.kz

² Миллер Әлия – зерттеу жүргізу кезінде – ҚРҰБ Департамент – Зерттеулер және талдама орталығының Экономикалық зерттеулер басқармасы бастығы uataeva@mail.ru

³ Хәкімжанов Сәбит –тәуелсіз сарапшы (зерттеу жүргізу кезінде – Департамент – Зерттеулер және талдама орталығы директоры) khakimzhanov@yahoo.com

Мазмұны

1. Кіріспе.....	5
2. Банктік өтімділікті реттеудің жаңа режимі	6
3. Депозиттердің тұрақтылығы және өтімділіктің жаңа нормативтерін есептеу	7
4. Өтімділік тәуекелдері және соңғы сатыдағы қарыздар тетігі	11
5. Қорландырудың шоғырлану тәуекелі	15
6. Талқылау.....	17
7. Қорытынды	18
Әдебиет тізімі.....	20
Қосымша.....	22

1. Кіріспе

Осы мақалада біз Банктік қадағалау Базель комитетінің (БҚБК) ұсынымдарына сәйкес енгізілген банктік өтімділікті реттеудің жаңа режиміне және оның капиталға қойылатын талаптар және соңғы сатыдағы қарыздар (ССК) сияқты қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етудің басқа тетіктерімен өзара іс-қимылына талдау жүргіземіз.

Өтімділік нормативтері қадағаланатын банктердің күтпеген алып қоюлардан және қорларды әкетудің басқа нысандарынан туындаған өтімділіктің күтілмеген өзгерістері жағдайында өз функцияларын орындау қабілетін жақсартуға арналған. Көптеген банктер капиталдың жеткіліктілігіне қарамастан күтілмеген өзгерісті банк клиенттеріне көшіру және жергілікті күтілмеген өзгерістің барлық туындайтын салдарымен бірге өтімділіктің жүйелік дағдарысына айналу тәуекелімен өтімділіктің күтілмеген өзгерістерін еңсеруге қабілетсіз болды. Мұндай жағдайларда орталық банктер капиталдың жеткіліктілігі деңгейі бойынша банктерді кемсіту тәуекелін алмастан өтімділікті тез және мол қамтамасыз етуге мәжбүр.

Базель өтімділігінің жаңа нормативтері қадағаланатын банктердегі өтімділікті басқару сапасын арттыруға және олардың өтімділіктің күтілмеген өзгерістерін өз бетінше еңсеру қабілетін күшейтуге арналған. Өтімділік нормативтері капиталдың жеткіліктілігі талаптарын толықтыратын қосымша талаптар ретінде қызмет етеді. Несие портфелінің сапасын бағалаудағы ақпараттық асимметрияға байланысты сақталуын бақылау қиындайтын капиталдың жеткіліктілігі талаптарынан айырмашылығы – өтімділік талаптары мониторингте салыстырмалы түрде қарапайым. Сонымен қатар, нарықтық тәртіп болған кезде және банктерді қолдаудың мемлекеттік бағдарламалары болмаған кезде банктің өтімді активтердің жеткілікті теңгерімін ұстап тұру қабілеті банктің несие портфелінің сапасы туралы сенімді белгі болып табылады және осылайша ақпараттың асимметриясын жеңуге көмектеседі.

Қазақстанның банк секторына тарихи тән жүйелік тәуекелдердің бірі қорландыру көздерінің тұрақсыздығы, олардың қысқа мерзімділігі, шоғырлануы және квазимемлекеттік секторға тәуелділігі болып табылады, олар өз кезегінде өтімділік тәуекелін іске асыру үшін триггерлерге айналуы мүмкін. Жүйелік өтімділіктің профицитіне қарамастан, жеке банктерге тән өтімділіктің идиосинкразиялық тәуекелі қолда бар қорландыру көздерін алмастыру бойынша банктердің шектеулі мүмкіндіктері аясында клиенттер қаражатының кету тәуекелдері есебінен маңызды болып табылады.

Аталған өтімділік тәуекелдерін ескере отырып, біз LCR және NSFR өтімділігінің жаңа стандарттары отандық депозиттік нарықтың ерекшелігін ескере отырып, қорландырудың орнықтылығын, сондай-ақ қорландыру базасының құбылмалылығын ескере отырып, әкету тәуекелдерін қаншалықты барабар бағалайтынын бағаладық. 2 және 3-бөлімдерде біз Қазақстанда өтімділіктің жаңа стандарттарын енгізуді сипаттадық, өтімділік көрсеткіштерін есептеудің қолданыстағы тәртібінің кемшіліктерін анықтадық және қазақстандық банк секторының ерекшелігін ескеретін талаптарды ескере отырып, өтімділік

көрсеткіштерін қайта есептедік. 4-бөлімде біз салымшылардың кетуіне байланысты идиосинкразиялық тәуекелді, сондай-ақ ССҚ тетігін іске асыру кезінде жекелеген банктердің қорландыру құбылмалылығын талдадық, сондай-ақ тұрақты қорландыру тапшылығы жағдайында LCR есептеудің баламалы тәсілін қолдану шараларын ұсындық. 5-бөлімде біз көтерме қорландыру тәуекелдеріне және шоғырлану тәуекелдеріне талдау жүргіздік, оның ішінде банктің бес ірі депозиторлары қаражатының әкетілу салдарын бағаладық.

2. Банктік өтімділікті реттеудің жаңа режимі

2008 жылғы жаһандық дағдарыстан кейін банктердің қысқа мерзімді және орта мерзімді кезеңдердегі өтімділік тәуекеліне орнықтылығын арттыру үшін Банктік қадағалау жөніндегі Базель комитеті (БҚБК) өтімділіктің екі жаңа стандартын әзірледі:

- 30 күн кезеңінде қысқа мерзімді міндеттемелерді жабу үшін өтімділігі жоғары активтердің (ӨЖА) жеткіліктілігін сипаттайтын қысқа мерзімді өтімділік көрсеткіші (Liquidity Coverage Ratio, LCR);

- 1 жылда банк тартатын қорлардың жеткіліктілігі мен тұрақтылығын көрсететін таза тұрақты қаржыландыру көрсеткіші (Net Stable Funding Ratio, NSFR). NSFR қолда бар активтердің өтімділігін және шартты міндеттемелерді орындау үшін қорларды іздеу ықтималдығын ескере отырып, тұрақты қорландыру көздерінің сомасын бағалайды (BCBS, 2013).

LCR нормативіне стресс кезеңіндегі клиенттердің әрекет ету деректеріне сүйене отырып, 30 күндік әкетуді жабу үшін жеткілікті өтімділік буферін қалыптастыру арқылы өтімділікті басқару және бақылау қағидаты енгізілген. Сонымен қатар NSFR әрекет ету қағидатына негізделген қол жетімді тұрақты қорландырудың жеткіліктілігін бағалауға негізделген.

БҚБК ұсынымдарына сәйкес 2015 жылдан бастап 2019 жылға қарай 1,0 мөлшеріндегі шекті мәнге қол жеткізе отырып, LCR кезең-кезеңімен енгізу көзделген болатын. Қадағалау практикасына NSFR енгізудің басталуы банктердің баланстарын осы стандартқа кезең-кезеңімен бейімдеместен, неғұрлым кешірек мерзімдерге белгіленді.

Қазақстандық практикада 2018 жылғы қыркүйектен бастап міндетті қадағалау аясына 0,5 мөлшерінде енгізе отырып және 2022 жылға қарай 1,0 шекті мәніне дейін кезең-кезеңімен ұлғайту арқылы 2016 жылдың ортасынан бастап LCR тест режимінде есептелді.

NSFR көрсеткіші бейімделіп, Қазақстанда LCR-ден кейінірек енгізілді. 2018 жылдан бастап банктер ай сайын реттеушіге өтімділік тәуекелін бағалау мақсатында NSFR есептеулерінің нәтижелерін тестілік режимде ұсынып отырды. Пруденциялық реттеу аясына NSFR 2019 жылдан бастап 1,0 мөлшерінде енгізілді.

Қазақстанда өтімділікті реттеу банктің орташа айлық ӨЖА-ның олардың мерзімі мен валютасына байланысты міндеттемелердің орташа айлық мөлшеріне қатынасы ретінде есептелетін өтімділік коэффициенттеріне пруденциялық талаптар шеңберінде LCR және NSFR енгізілгенге дейін жүзеге асырылды. Алайда, бұл

көрсеткіштердің ақпараттылығы бұрмаланған, өйткені оларды есептеу кезінде депозиттердің мерзімі шарт мерзіміне сәйкес енгізілген. Іс жүзінде депозиттерді ұстап тұрудың нақты мерзімдері шарттық мерзімнен әлдеқайда қысқа болды, өйткені банктер ұсынған мерзімді депозиттердің талаптары айыппұлсыз кез келген уақытта алып қоюға мүмкіндік беретін еді (2015-2017, 2018-2Ж 2019 ҚРҰБ ҚТЕ). Банктерді қорландыру базасы 80% және одан да көп пайызға 2008 жылғы дағдарыстан кейін біртіндеп борыштық қорландыруды алмастырған клиенттердің депозиттерінен тұратынын ескере отырып, олардың шарттық мерзімдері негізінде есептелген өтімділік коэффициенттері өтімділік тәуекелдерін басқару тұрғысынан ақпаратты болмады.

Өтімділіктің жаңа пруденциялық нормативтерінің бір ерекшелігі депозиттердің мерзімінен бұрын алуды ынталандырмайтын мерзімділік талаптарын есепке алу болуға тиіс еді. Бұдан басқа, өтімділіктің жаңа стандарттары қорландыру базасының тарихи құбылмалылығын және қазақстандық банктерге тән тәуекелдерді ескеруге тиіс болды.

2018 жылы ҚРҰБ депозиттерді мерзімінен бұрын алуды ынталандырмайтын талаптардың болуына қарай халықтың депозиттері бойынша ҚДКҚ (депозиттерге кепілдік беру қоры) дифференциалды шекті мөлшерлемелерін енгізуді, сондай-ақ талаптары мерзімінен бұрын алу кезінде сыйақыны жоғалтуды және міндетті 30 күндік алдын ала хабарлауды көздейтін жинақ депозиттерін енгізуді қоса алғанда, қорландырудың тұрақты нысандарын дамытуға және қолдануға бағытталған бірқатар шараларға бастамашылық жасады. Алайда, соңғы өзгерістерді ескере отырып, LCR және NSFR есептеу алгоритмін қайта қарау жүргізілген жоқ (3-бөлімді қараңыз).

3. Депозиттердің тұрақтылығы және өтімділіктің жаңа нормативтерін есептеу

Базель стандарттары банктердің өтімділік тәуекелін жоққа шығармайтын, бірақ жүйелік дағдарыстың басталу ықтималдығын азайтатын өтімділік деңгейін анықтауға және ұстап тұруға қойылатын талаптардың ең аз көлемін ұсынады. Бұл ретте әрбір қадағалау органы өлшемдердің айқындылығын және оларды айқындаудың анықтығын қамтамасыз ете отырып, өзінің банк жүйесінің ерекшелігін ескере отырып, өтімділік бойынша пруденциялық талаптарды құруға тиіс (BCBS, 2013).

Өтімділік тәуекеліне қатысты LCR және NSFR тиімділігі мен ақпараттылығы дағдарыс жағдайындағы инвесторлардың іс-әрекеті туралы пайымдау негізінде белгіленген өлшемдерге, сондай-ақ реттеуші мен қаржы институттарының осы іс-әрекетті тұрақты немесе тұрақсыз деп бөлу қабілетіне тікелей байланысты (Blundell-Wignall and Atkinson, 2010).

Қазақстандық банктердің орнықтылығы мен тұрақтылығы позициясынан өтімділік тәуекелдерін бағалау кезінде клиенттердің салымдарын дұрыс және ұтымды көрсетудің маңыздылығы өте жоғары, өйткені соңғы он жылда клиенттердің депозиттері 2010 жылдың басындағы 57%-дан 2021 жылғы 81%-ға дейін ұлғайып, оларды қорландырудың негізгі көзіне айналды.

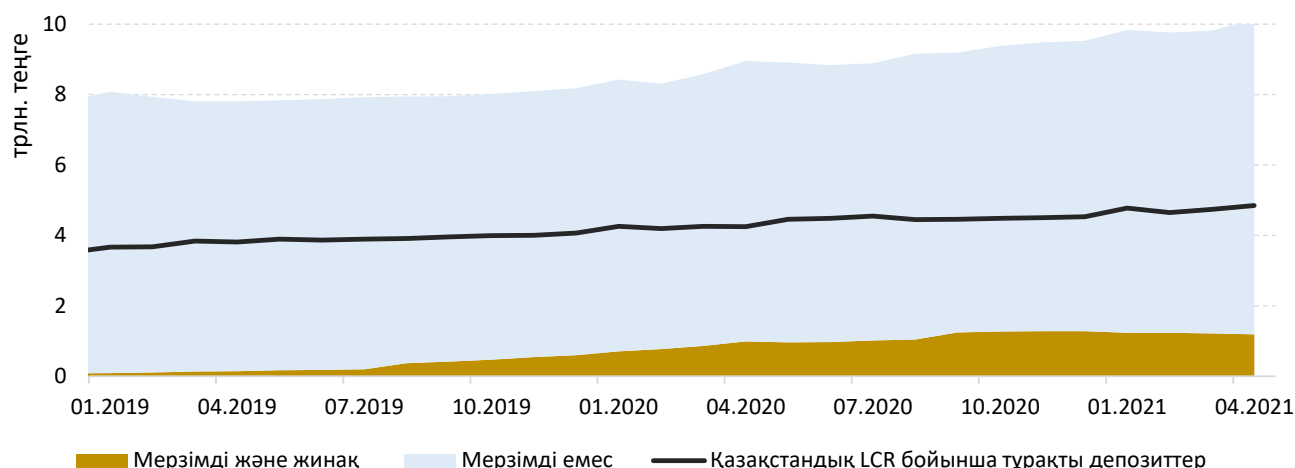
Қазақстанда енгізілген LCR және NSFR бойынша пруденциялық талаптарды талдау олардың ақпараттылығын төмендететін факторлардың бірі жеке депозиттердің тұрақтылығын және олар бойынша тиісті әкетулерді есептеуді асыра бағалау болып табылатынын көрсетті.

Атап айтқанда, LCR және NSFR есептеу кезінде қазақстандық талаптарға сәйкес кепілдік беру сомасы шегінде және мерзімінен бұрын алу талаптарының болуына қарамастан жеке тұлғалардың барлық депозиттері 5%-дық әкетілу коэффициенті төмен тұрақты депозиттерге жатады, ал қалғандары 10% коэффициентімен тұрақтылығы төмен деп танылады.

Сонымен қатар, БҚБК ұсынымдарына сәйкес кепілдіктің болуы депозиттерді тұрақты қорландыруға жатқызу үшін жеткілікті талап болып табылмайды. Депозиттерді тұрақты қорларға жатқызу мерзімінен бұрын алу талаптарының болуы (сыйақыны жоғалту, 30 күндік алдын ала хабарлама) не қаражатты алуды екіталай ететін қалыптасқан қатынастардың болуы (мысалы, жалақы, кірістер тұрақты есептелетін және өзге де транзакциялар жүргізілетін транзакциялық шоттар) сияқты басқа да өлшемшарттарды есепке алуды қажет етеді. Бұл ретте БҚБК ұсынымдарына сәйкес өзге жеңіл алынатын депозиттер әкетілу коэффициенті неғұрлым жоғары тұрақты депозиттерге жатқызылуы тиіс. Бірқатар елдердің халықаралық тәжірибесінде (мысалы, ЕО елдері, Ресей және т.б.) де депозиттерді тұрақты қорларға жатқызу үшін кепілдіктің болуымен қатар ұқсас талаптарды сақтау талап етіледі. Бұдан басқа, аталған елдер реттеушілерінің талаптарына сәйкес депозиттің кету тәуекелін арттыратын фактор қашықтан қол жеткізу мүмкіндігі және депозитті интернет арқылы басқару болып табылады. Мұндай депозиттер тұрақты депозиттерге жатпайды және әкетудің неғұрлым жоғары коэффициентіне ие.

Қазақстанда 2018 жылғы 4-тоқсанға дейін депозиттерді мерзімді және мерзімді емес депозиттерге бөлу өте шартты болды, өйткені мерзімді депозиттерді қандай да бір шектеулерсіз және айыппұлдарсыз мерзімінен бұрын алу мүмкіндігі оларды «талап еткенге дейінгі» салымдармен және ағымдағы шоттармен теңестірді. Осыған байланысты 2018 жылдың соңында ҚДКҚ шекті мөлшерлемелері шеңберінде депозиттердің «мерзімділігі» анықтамасы енгізілді. Депозиттерді бөлудің жаңа тетігін енгізген кезде жеке депозиттердің тек 1%-ын іс жүзінде БҚБК анықтамасына сәйкес тұрақты депозиттерге жатқызуға болатын еді. LCR есептеу кезінде тұрақты депозиттерге жеке депозиттердің 48%-ы жатқызылды, оларға кепілдік беру сомасы шегінде мерзімді емес депозиттер де енгізіледі (1-сурет), ал Базель бойынша «тұрақты» анықтамасына сәйкес келетін мерзімді депозиттер және әкетуден толығымен алып тасталатын жинақ депозиттері тек 12%-ды құрайды. Нәтижесінде LCR және NSFR өтімділік және қорландыру тәуекелін толыққанды көрсетпейді.

1-сурет. Қазақстандық LCR анықтамасы бойынша және БҚБК стандартына сәйкес «тұрақты» және «тұрақтылығы төмен» жеке депозиттер.

Ескертпе: ҚДКҚ анықтамасы бойынша «мерзімді депозиттер» – бұл ҚДКҚ белгілеген ең аз мөлшерден төмен емес мерзімінен бұрын алу үшін айыппұл бар депозиттер. АҚ-да регламенттелген жинақ депозиттері бойынша мерзімінен бұрын алу үшін айыппұл ең аз мөлшерден асатындықтан, жинақ депозиттері мерзімді депозиттер анықтамасына жатады. Жеке депозиттер статистикасынан банктің нарықтық мөлшерлемеден төмен мөлшерлеме бойынша қарыз беру міндеттемесін қамтитын жинақтаушы-жинақ шартының ажырамас бөлігі ретінде Отбасы банкінің депозиттері, сондай-ақ мемлекет субсидиялайтын басқа да депозиттер алып тасталды.

Депозиттердің мерзімділігі есепке алу үшін біз осы коэффициенттерді есептеу бойынша пруденциялық талаптарды рационализациялау кезінде LCR және NSFR өзгерістеріне бағалау жүргіздік. Осылайша, біз БҚБК ұсынымдарына сәйкес және отандық депозиттік нарықтың ерекшелігін ескере отырып, жеке тұлғалардың депозиттерін тұрақты және аз тұрақтыға бөлдік.

LCR және NSFR есептеу кезінде ақша қаражатының әкетілуі мен қолжетімді тұрақты қорландыру сомасына қосылатын тұрақты және аз тұрақты депозиттердің көлемі түзетілді. Түзету жеке тұлғалардың депозиттері бойынша ҚДКҚ деректерінің негізінде оларды мерзімділік талаптарына сәйкес келетін депозиттерге және ҚДКҚ әдістемесі бойынша⁴ мерзімділік талаптарына сәйкес келмейтін депозиттерге бөлуді ескере отырып жүргізілді.

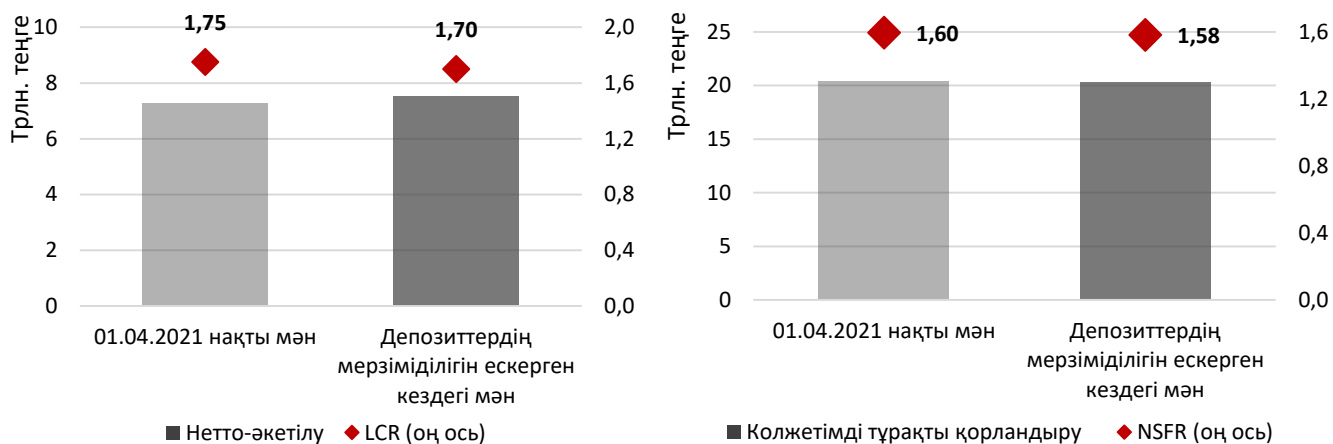
Нәтижесінде, жүйе бойынша ақшалай қаражаттың нетто-әкетілуі 7,3 трлн теңгеден 7,5 трлн теңгеге дейін 3%-ға ғана ұлғайды, бұл LCR нормативін 52 базистік тармаққа аздап төмендетті (2-сурет). Жүйе бойынша тұрақты қорландыру қолжетімділігінің көлемі біруақытта NSFR мәнін 12 базистік тармаққа төмендете отырып, 20,4 трлн теңгеден 20,3 трлн теңгеге дейін 1%-ға төмендеді.

Түзету кезінде қолданылған тұрақсыз депозиттер бойынша 10% мөлшеріндегі әкетілу коэффициенті БҚБК ұсынған ең аз мән болып табылатынын атап өту қажет. БҚБК осы юрисдикциядағы депозиттердің тарихи құбылмалылығын негізге ала отырып, қадағалау органдарының ұсынылғаннан жоғары мәндерді қолдануына рұқсат етеді. Бұл ретте, қазақстандық практикада жекелеген банктердің

⁴ «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ Директорлар кеңесінің 2018 жылғы 12 шілдедегі №12 шешімімен бекітілген Жеке тұлғалардың жаңадан тартылған депозиттері бойынша сыйақы мөлшерлемесінің ең жоғары мөлшерін айқындау және белгілеу әдістемесі

идиосинкразиялық тәуекелі іске асырылған кезеңде жеке және корпоративтік депозиттердің әкетілуі депозиттік базаның 1/3-іне дейін жетті (4-бөлімді қараңыз).

2-сурет. Қолда бар өтімділік буфері банктерге олардың есебіне енгізілетін тұрақты және аз тұрақты депозиттер көлемінің түзетулерін ескере отырып, LCR және NSFR нормативтерін орындауға мүмкіндік береді.

Дереккөзі: банктердің есептілігі, авторлардың бағалауы

Осылайша, банктерде қолда бар өтімділіктің профициті барлық банктерге халықаралық тәжірибеге сәйкес депозиттердің мерзімділігін ескере отырып, LCR және NSFR ағымдағы нормативтерін орындауға мүмкіндік береді. Жеке депозиттердің жеделдігін есепке алу қолда бар кепілдіктердің болуын есепке алуды қоса мерзімділікті реттеушілік айқындауды нормативіне ҚДКҚ-ның қосылу шартында пайдаланылатын ұқсас анықтаманы енгізуді талап етеді.

Коэффициенттерге және талап етілетін өтімді активтердің көлеміне әсер нормативтің бұрмалаушы әсеріне байланысты банк жүйесі көтеретін шығындармен салыстырғанда аз. Атап айтқанда, қорландырудың экономикалық сипаттамаларын есепке алмай LCR-ді кепілдендіру талабына ғана байланыстыру қорландыру нарығындағы уәждеме мен баға белгілеуді бұрмалайды, банктерді өтімділік тәуекелін басқарудың тиімсіз тәсілдері жағына итермелейді, депозиттер арасында негізсіз жоғары сыйлықақы жасайды.

Депозиттердің мерзімділігін есепке алу қазақстандық LCR нормативін Базельдің ұсынымдарына тек қана нысаны бойынша ғана емес, сондай-ақ әзірлеушілердің рухы мен ниеті бойынша жақындатады. Қазақстандық LCR өтімділігінің нормативтерінде мерзімділікті нақты айқындауды пайдалану банк жүйесіне тәуекелдер мен қорландыру құнының неғұрлым тиімді комбинацияларымен қорландыруды тартуға мүмкіндік береді.

Өтімділік нормативтерінде осындай реформа жүргізу үшін неғұрлым оңтайлы кезең Қазақстанның банк жүйесінде бесінші жыл байқалып отырған, бірақ орта мерзімді перспективада сөзсіз төмендейтін өтімділіктің елеулі профициті кезеңі болып табылады. Ең төмен шығындары бар өтімділіктің енгізілген стандарттарының ақпарат беруін және тиімділігін арттыру мұндай шешімнің сөзсіз артықшылығы болады.

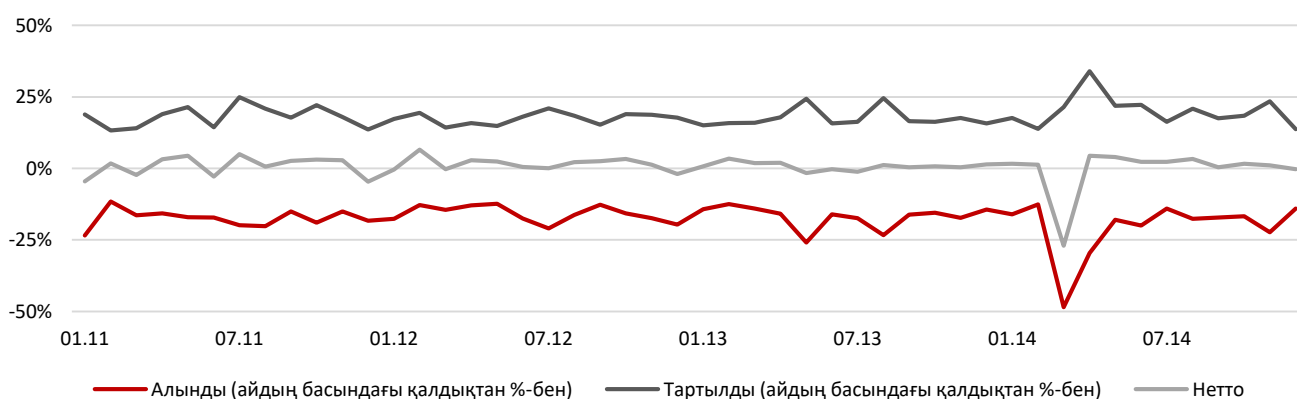
4. Өтімділік тәуекелдері және соңғы сатыдағы қарыздар тетігі

Өтімділік көрсеткіштері банк секторының банк жүйесіне деген сенімді төмендететін экономикалық және қаржылық күтпеген өзгерістерді реттеу қабілетін жақсартады. Алайда, күтпеген өзгерістер кезеңінде банк үшін іске асырылған әкетулер бойынша міндеттемелерді орындау үшін жоғары өтімді активтерді пайдалану қалыпты жағдай болып табылады.

Өтімді жабу коэффициенті Базель III маңызды бөлігі болып табылады, ол қадағалаудағы банктерді орталық банктерді «бірінші сатыдағы кредиторға» айналдырмас үшін жеткілікті өтімділікті сақтауға ынталандырады. Өтімді өтеу коэффициенті мен орталық банк тарапынан жедел өтімділікті ұсыну тетіктері арасындағы өзара іс-қимыл өтімділік тәуекелдерін дұрыс түсіну, бағалау және тиімді басқару үшін өте маңызды болып табылады, өйткені стресстер жағдайында өтімділіктің жалғыз сенімді нысаны орталық банктің кредиті болып табылады. Осылайша, жеке банктің күтпеген өзгерістері кезінде орталық банктің маңызды функциясы - ССҚ беруі өзекті болады.

Қазақстандық тәжірибеде жекелеген банктердің идиосинкраттық тәуекелі іске асырылуы кезеңінде жеке және корпоративтік депозиттердің әкетілуі депозиттік базаның 1/3-іне дейін жетті. 2014 жылғы ақпанда мессенджерлердегі қаржылық дәрменсіздігі туралы жалған хабарламаларға жауап ретінде үш банк салымшыларының депозиттерінен қаражатты жаппай алып қою «банктерге шабуыл жасау» (bank run) кейсі депозиттерді күрт алып қоюға ұшыраудың мысалы болып табылады. Жеке тұлғалар ақпанның соңғы он күнінде 400 млрд теңгеден астам сомада мерзімді депозиттерді алып қоюы банктерге жасалған SMS-шабуылдың салдары болды, ол осы банктердегі барлық жеке депозиттердің шамамен 50%-ын құрады (3-сурет).

3-сурет. Мерзімді жеке депозиттердің 50%-ға жуығын SMS-шабуылға ұшыраған үш банктің салымшылары алып қойды

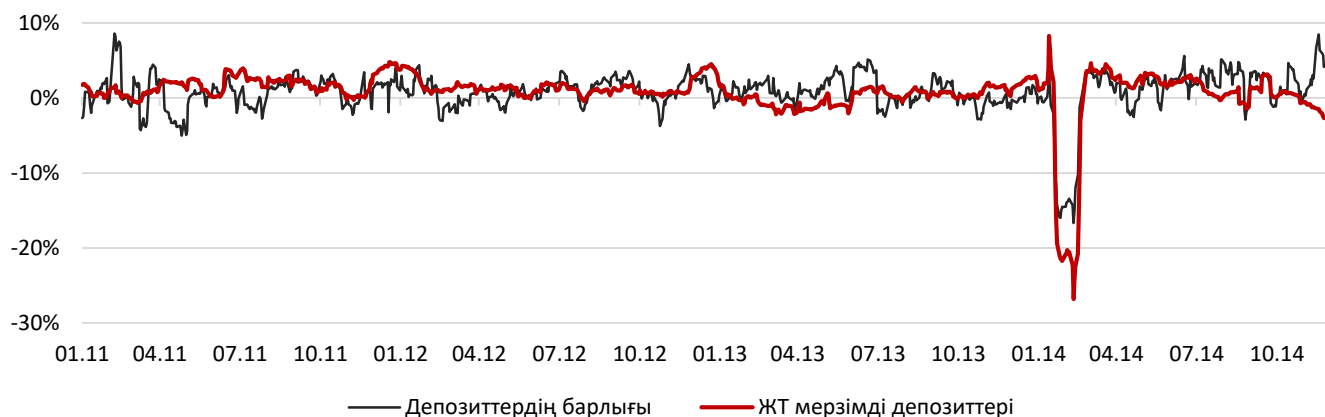

Дереккөзі: банктердің есептілігі, авторлардың бағалауы

Өткен үш жыл ішінде осы банктердің мерзімді депозиттері көлемінің 30 күндік өзгерістері бір бағытта және басқа бағытта сирек 5%-дан асқанын атап өту қажет. Бұл іріктеме бойынша стандартты ауытқу 1,8%-ды құрады (4-сурет), бұл «тұрақты» жеке депозиттер үшін Базель ұсынатын және Қазақстанда қолданылатын әкету

коэффициентінен (5%) әлдеқайда аз. Алайда, бұл статистика өтімділік тәуекелдерінің көрсеткіші ретінде ақпарат бермейді, өйткені үлестірудің күрделі өзгерістері бар. Мәселен, 2014 жылғы ақпанның соңына қарай 30 күн ішінде мерзімді жеке депозиттердің таза әкетілуі 27%-ды құрады (3 және 4-суреттер). Бұл жағдай өтімділік нормативін орындау банктің депозиттерді алып қоюымен дербес күресу қабілетін қамтамасыз ету үшін де жеткіліксіз екенін көрсетті.

4-сурет. Үш банк депозиттерінің 30 күн ішінде өзгеруі

Ескертпе: алдыңғы айдың ұқсас күнімен салыстырғанда өзгеруінің депозиттердің (барлық депозиттік база мен ЖТ-ның теңгедегі мерзімді депозиттері) логарифмі. 2014 жылы шабуылға ұшыраған үш банктің жиынтық балансының күнделікті деректері бойынша есептелді.

Дереккөзі: банктердің есептілігі, автордың бағалауы

Квазимемлекеттік секторда жоғары шоғырлану және оған тәуелділік Қазақстанның банк секторы үшін қорландыру жағындағы аса маңызды жүйелік тәуекелдердің бірі болып табылады. Ірі мемлекеттік компаниялардың депозиттері ауқымы бойынша бағалы қағаздар шығарылымдарымен және көтерме қорландырудың басқа да құралдарымен салыстыруға болады, бірақ көтерме қорландыруға қарағанда, Қазақстандағы корпоративтік салымшылардың ҚР Азаматтық Кодексте бекітілген мерзімінен бұрын алып қоюға құқығы бар.

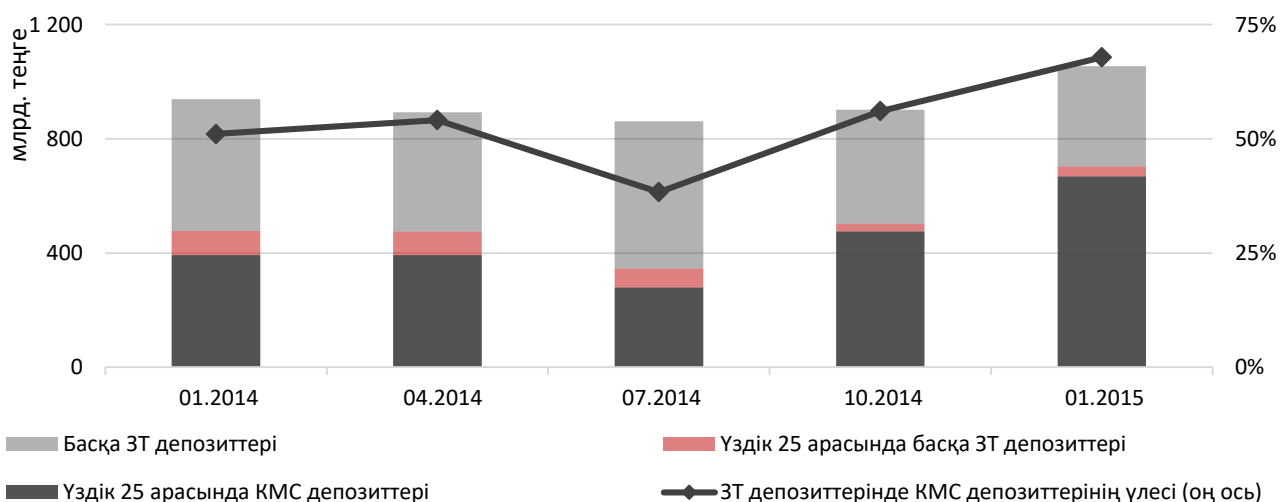
Жалпы, қазақстандық жағдайларға ескертусіз, қысқа мерзімді көтерме қорландыру дағдарыс жағдайында бөлшек депозиттермен салыстырғанда тұрақты емес. Yorulmazer (2008) өзінің Northern Rock талдауында, көтерме қаржыландыруға тәуелді банктер қаржылық күтпеген өзгеріске бейімделу процесінде үлкен шығындарға ұшырағанын айтады. Shin (2008), 2007 жылғы Northern Rock жылдық есебін талдай отырып, қысқа мерзімді қамтамасыз етілмеген бағалы қағаздардың, қарыздардың және мерзімді депозиттердің үлкен үлесінен туындаған қайта қаржыландырудың жоғары тәуекелін атап өтті. Банктен қаражатты әкету ірі кредиторлардың банкті қайта қаржыландырудан бас тартуына байланысты болды. Мұндағы тұрақсыздықтың негізгі белгісі қорландырудың шоғырлануы емес, оның қысқа мерзімділігі болды.

2014 жылы қазақстандық үш банкке қатысты SMS-шабуыл оқиғасы мысалында, бөлшек мерзімді депозиттерді әкетумен қатар, бұл банктердің алдында ірі көтерме қорландыру әкетілуімен байланысты проблема туындады. Шабуыл жасау кезінде банктің 25 ірі кредиторының үлесі жиынтығында үш банк бойынша

заңды тұлғалар депозиттерінен 66%-ды құрады. Бұл ретте барлық корпоративтік депозиттердің 54%-ы мемлекеттік компаниялар кәсіпорындарының депозиттеріне (квазимемлекеттік сектор немесе КМС) келді және КМС қаражатының 93%-ы мерзімді депозиттерде орналастырылды.

Корпоративтік мерзімді салымдар бойынша мерзімінен бұрын өтеу құқығының болуына қарамастан, бұл банктерде КМС депозиттерінің қысқаруы біртіндеп және кідіріспен (жеке депозиттерге қарағанда) орын алды және 2014 жылдың ортасына қарай 38%-ға дейін қысқарды (5-сурет). Бұл банктердің өтімділігін төмендетіп, олардың ағымдағы операцияларды орындау қабілетін әлсіретті. Ол кезде КМС қаражатының әкетілуі экономикалық саясат пен пруденциялық реттеу жағынан шығатын қосымша өлшемге ие болатындай ауқымға жетті. 2014 жылғы үшінші тоқсаннан бастап КМС осы банктердегі қаражат көлемін арттыра бастады. 2014 жылдың соңына қарай осы банктердің корпоративтік депозиттік портфелінде КМС депозиттерінің үлесі жай қалпына келіп қана қоймай, 68%-ға дейін ұлғайды!

5-сурет. 2014 жылғы шабуылға дейін және одан кейін КМС депозиттерінің үлесі

Ескертпе: КМС депозиттерінің құрамына мемлекеттік органдардың, КМС, БЖЗҚ кәсіпорындарының депозиттері енгізілген

Дереккөзі: банктердің есептілігі, автордың бағалауы

Дүрбелең кезінде банктердің портфельдеріндегі МБҚ-ның шамамен 100%-на РЕПО операциялары бойынша ауыртпалық салынғанын, банктерден өтімділік алу арналары таусылғанын да атап өту қажет. Осылайша, банктерде ӨЖА кепілімен Ұлттық Банктен ССҚ алу мүмкіндігі болмады, ал көрсетілген кезеңде ССҚ-ны несие портфелі түрінде нарықтық емес активтер кепілімен беру тетігі заңнамада көзделмеді. Мұндай механизм үшін нормативтік база 2019 жылы ғана құрылды. Алайда, эпизодқа ұшырау және оның жүйелік дүрбелеңге айналу қаупінің алдын алу үшін Ұлттық Банк кредиттік тәуекелдерге қарамастан, аталған банктерге арнайы қарыздар түрінде талап етілетін жедел өтімділікті ұсынды. Бұл банктерге өз клиенттері алдындағы міндеттемелерін орындауға, өтімділік тәуекелін тоқтатуға және төлем қабілеттілігін жоғалтпауға мүмкіндік берді.

Ірі банктер, әдетте, ресурстардың тұрақсыздығы әсерін төмендететін клиенттердің ағымдағы шоттарының кең базасы есебінен клиенттердің қаражатты

күрт әкетілуі тұрғысынан көбірек қорғалған деп саналады. Алайда, ресурстық база көздерінің алуан түрі болмауы (клиенттердің депозиттері үш банк міндеттемелерінің 73%-ын құрады) және ақша нарықтарында өтімділікті тартудың шектеулі мүмкіндіктері үш банкке күтпеген өзгерісті сыртқы қолдаусыз жоюға және реттеуге мүмкіндік бермеді. Банктер жеке тұлғалардың депозиттік базасының көлемін 2014 жылдың соңына қарай ғана күтпеген өзгеріске дейінгі деңгейге қалпына келтіре алды.

Ұлттық Банктен шұғыл өтімділік алмай және КМС қаражатын беру арқылы мемлекеттік қолдаусыз осы банктердің ӨЖА көлемінің төмендеуі анағұрлым күрделі болар еді (6-сурет).

6-сурет. SMS-шабуыл қорытындысы бойынша үш банктің активтеріндегі ӨЖА үлесі 6%-ға дейін төмендеді және мемлекеттік қолдаусыз банктер ағымдағы міндеттемелерін орындай алмайтын еді

Ескертпе: Арнайы қарыз бен өзге де мемлекеттік қолдауды есептеусіз ӨЖА өзгерісін есептеу үшін ӨЖА сомасы мен банктердің активтері алынған арнайы қарыз сомасына азайтылды

Дереккөзі: банктердің есептілігі, автордың бағалауы.

Осылайша, жүйелік өтімділіктің тұрақты жағдайына қарамастан, Қазақстанның банк секторына тарихи тән жүйелік тәуекелдердің бірі қорландырудың тұрақты көздерінің болмауы болып табылады. LCR 31 «Өтімділікті өтеу көрсеткішін есептеуге арналған балама тәсілдер» (BCBS, 2019) – өтімділікті өтеу нормативі бойынша БҚБК ұсынымдарына сәйкес тұрақты қорландыру көздері тапшылығы бар юрисдикцияларда орталық банктің сыйақы үшін өтімділікті ұсыну жөніндегі шарттық міндеттемелері LCR есептеу кезінде ескерілетін актив ретінде бола алады. Бұл тәсілді Ресей Банкі қолданады, ол LCR көрсеткішін есептеу кезінде активтер құрамында Ресей Банкі ашқан қайтарылмайтын кредиттік желілерді ескеруге мүмкіндік береді.

Ұлттық Банктің кредиттік тәуекелін және шұғыл өтімділік ұсынылған жағдайда банктердің жауапсыз іс-қимылы тәуекелдерін төмендету үшін орталық банктердің озық халықаралық тәжірибесін және ХВҚ ұсынымдарын ескере отырып, ССҚ тетігі қайта қаралғанын және ретке келтірілгенін атап өту қажет. Атап айтқанда, 2019 жылдан бастап Ұлттық Банктің өтімділікке қатысты уақытша проблемаларды бастан кешіретін төлем жасауға қабілетті банктерге ғана нарықтық талаптарда, қысқа мерзімді кезеңге (3 айға дейін) және тек активтерді кепілге қоя отырып беруін көздейтін заңнамалық нормалар енгізілді. ССҚ тетігі шеңберінде банктердің шұғыл өтімділікті тарту бойынша мүмкіндіктерін кеңейту үшін қолайлы

кепілмен қамтамасыз ету тізіміне белгілі бір өлшемшарттарға сәйкес келетін және кепіл препозициясының алдын ала рәсімінен өткен банктердің жылжымайтын мүлкі мен несие портфелі енгізілген.

Реттеушіде кепіл препозициясынан өткен нарықтық емес активтер өтімділіктің толыққанды және дербес көзі болып табылады, олар LCR есептеу кезінде жоғары өтімді активтердің құрамына енгізілуі мүмкін. Сонымен қатар, бұл тәсіл БҚБК ұсынымдарында қорландырудың тұрақты көздері тапшылығы бар юрисдикциялар үшін баламалы тәсіл ретінде көзделген.

Сапалы қарыз алушылардың тапшылығына байланысты кредиттеудің өсуінің төмендеуіне байланысты өтімділіктің ағымдағы айтарлықтай профицитіне қарамастан, орта мерзімді перспективада кредиттеудің жандануына қарай ӨЖА-ның жоғары деңгейін қолдау жөніндегі LCR талаптары банктердің баланстары мен кірістеріне қысым жасауы мүмкін. Несие портфелінің кепілдігімен шұғыл өтімділік механизмі екінші деңгейдегі банк үшін барлық уақытта ұстап тұру мүмкіндігіне немесе мақсатқа қарағанда өтімділіктің әлдеқайда үлкен көлемін ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл тетік үшін нормативтік база 2019 жылы әзірленгеніне қарамастан, оны толық көлемде енгізу үшін банктердің өздері несие портфелін препозициялауды жүргізу қажет. Реттеуші тарапынан бұл механизм LCR есептеудің баламалы тәсілін енгізу есебінен ынталандырылуы мүмкін.

5. Қорландырудың шоғырлану тәуекелі

Өтімділіктің жаңа стандарттарына сәйкес БҚБК жеке депозиттермен салыстырғанда көтерме қорландыру бойынша жылыстаудың барынша жоғары нормаларын белгілеуді ұсынады. Мәселен, қаржылық емес корпорациялардан, мемлекеттік органдардан, орталық банктерден, даму институттарынан тартылған қамтамасыз етілмеген ортақ қаржыландыру бойынша кету коэффициенті 40% деңгейінде белгіленеді. Егер аталған ұйымдардан тартылған депозиттер депозиттерге кепілдік беру схемасымен немесе өзге де мемлекеттік кепілдікпен жабылған жағдайда, онда әкетілу коэффициенті 20% деңгейінде белгіленеді.

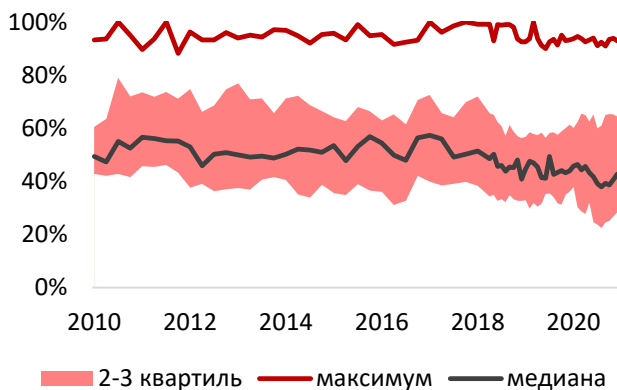
Қазақстанда шоғырланудың жоғары тәуекелдерін ескере отырып, тартылған қорландырудың мөлшеріне байланысты корпоративтік көтерме қорландыру бойынша әкетілу коэффициентінің мәніне қатысты сараланған тәсіл белгіленген: (1) ірі қорлар бойынша 60%-ды құрайды, бұл БҚБК ұсынған мәндерден жоғары; (2) өзге корпоративтік қорлар бойынша әкетілу коэффициенті 40%-ды құрайды.

Қазақстандағы ірі көтерме қорландыруға тәуелділік проблемасы айтарлықтай айқын және өтімділік тәуекелін де, сол сияқты бір мезгілде қорландыру тәуекелін де көтереді.

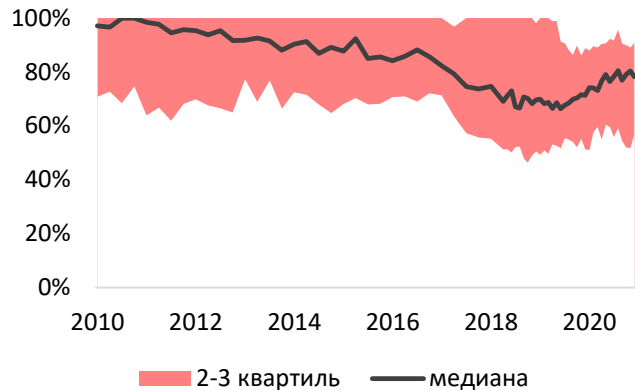
Жүйелік деңгейде банк секторының ірі корпоративтік кредиторларға тәуелділігі соңғы 10 жылда біртіндеп төмендегеніне қарамастан (2010 жылғы 47%-дан 2021 жылы 30%-ға дейін). Алайда, қазақстандық банктердің жартысында ірі кредиторлардың міндеттемелер бойынша шоғырлануы айтарлықтай басым және 39%-дан асады (7-сурет.А). Бұл ретте ірі ауқымды көтерме қорландыру негізінен депозиттер нысанында тартылды (7.Б сурет).

7-сурет.

А. Банктерді қорландыруда үздік 25 корпоративтік кредиторлардың үлесін бөлу

Б. Үздік 25-тіктегі корпоративтік кредитордағы депозиттердің үлесі

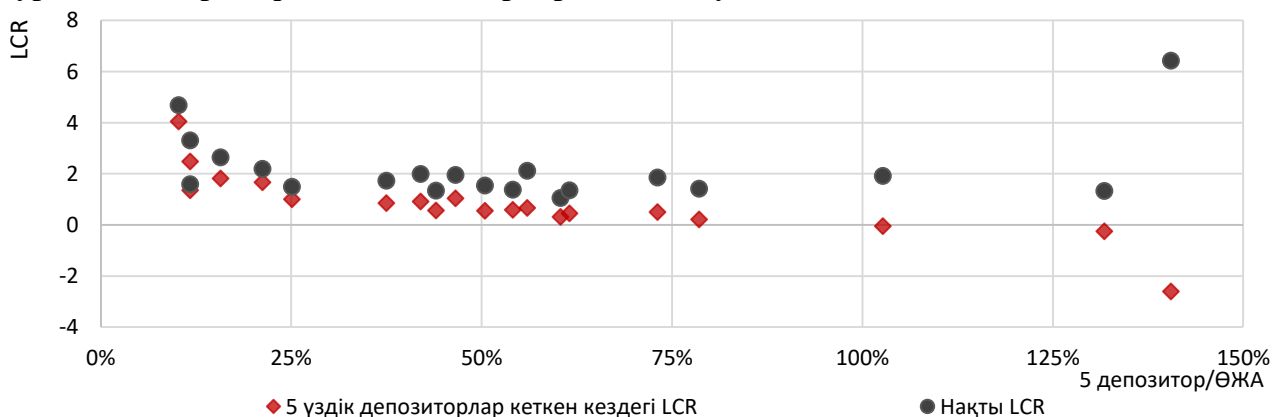
Ескертпе: А графикінде әр банктің 25 ірі корпоративтік кредиторлар алдындағы міндеттемелері арақатынасының банктердегі серпіні және квантильдерге бөлінген осы банк міндеттемелерінің толық сомасы көрсетілген. В графикін банктер бойынша квантильдер бойынша бөлінген 25 ірі корпоративтік кредиторлар алдындағы міндеттемелердегі депозиттер үлесінің серпіні көрсетілген.

Дереккөзі: ЕДБ есептілігі

Банктерді көтерме қорландырудағы ірі салымдардың біршама шоғырлануы олардың өтімділік тәуекелдерін едәуір арттырады. Ірі депозиттердің өтімділік нормативтеріне қаражатты алып қоюдың әсерін бағалау үшін банктердің депозиторлары үздік 5-тіктің қаражатты алып қоюына талдау жүргізді, ол көрсетілген сценарийді іске асыру кезінде 13 банкте LCR бұзылуын көрсетті. Бұл ретте 3 банкте көрсетілген жылыстауды жабу үшін ӨЖА жеткіліксіз (8-сурет)

Ұқсас есептеу NSFR бойынша жүргізілді. 5 ірі депозиторлардың кетуі қолжетімді тұрақты қорландыру деңгейіне және тиісінше NSFR көрсеткішіне айтарлықтай әсер етеді. Атап айтқанда, 5 ірі депозитор кеткен жағдайда 8 банкте NCFR бұзылады. Қазақстанда банктің жағдайы нашарлаған кезде тарихи тұрғыдан ірі депозиторлар бірінші болып кетіп жатқанын атап өту қажет (9-сурет).

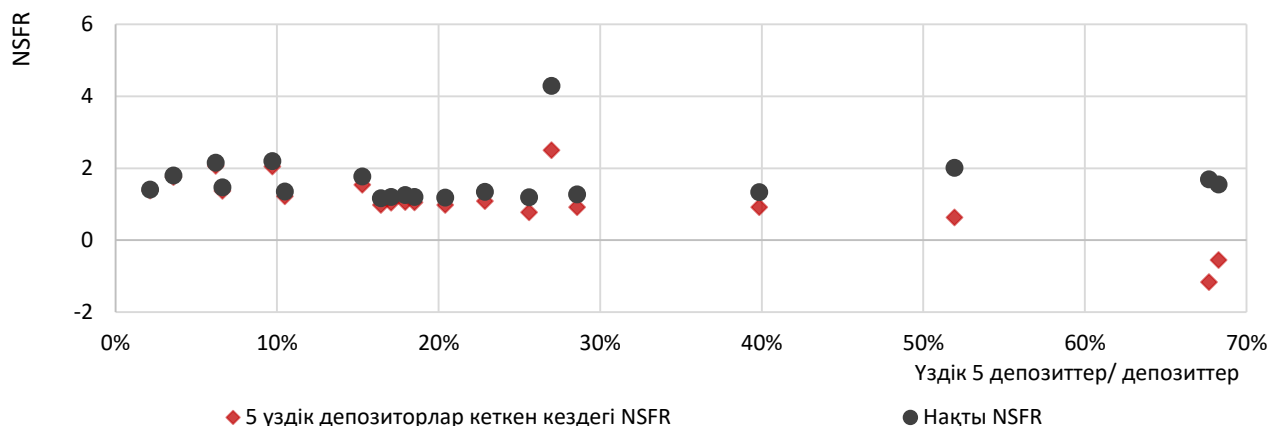
8-сурет. Банктердің үздік 5 депозиторларының кетуі жағдайындағы LCR

Ескертпе: жеке банктердің LCR мәндері маркерлермен белгіленген (нақты және стресс-сценарийді іске асыру кезінде)

Дереккөзі: банктердің есептілігі, авторлардың есептері

9-сурет. Банктердің үздік 5 депозиторлары кеткен жағдайдағы NSFR

Ескертпе: жеке банктердің NSFR мәндері маркерлермен белгіленген (нақты және стресстік сценарийді іске асыру кезінде)

Дереккөзі: банктердің есептілігі, авторлардың есептері

Депозиттердің шоғырлану тәуекелі үшін өткізілген әсер ету тесті жекелеген банктердің ӨЖА-дағы қоры банк жүйесіндегі 5 ірі салымшының шығындарын жабу үшін жеткіліксіз болатынын көрсетеді. Бұл ретте банктердің көпшілігінде өтімділік нормативтерінің бұзылуы байқалады, бұл қорландыру жағында шоғырланудың жоғары тәуекелдерін көрсетеді.

Бұл талдау LCR есептеудің баламалы тәсілін енгізу және кепіл препозициясының тетігін толыққанды енгізуді жеделдету қажеттігін де көрсетеді, өйткені тәжірибе көрсетіп отырғандай, ірі депозиторлар депозиттерден қаражатты алғашқылардың бірі болып алып отыр.

6. Талқылау

Реттеу талаптары вакуумда жоқ. Тиісінше, олардың тиімділігі мен пайдалылығын басқа талаптардан және бәсекелес және реттеуші ортадан оқшаулауда бағалау мүмкін емес. Осыған байланысты өтімділік жөніндегі талаптар депозиттерді сақтандыру, шұғыл өтімділікті ұсыну және мемлекеттік қолдаудың басқа да нысандары сияқты қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз ету реттеушілік талаптар жүйесінің және тетіктерінің бөлігі болып табылады. Олардың арасындағы қарым-қатынас пен өзара іс-қимыл күрделі. Нәтижесінде, реттеудің бір аспектісіндегі үздік практикадан ауытқу өтімділік нормативінің банк жүйесінің орнықтылығы мен функционалдығындағы рөлі мен үлесін айтарлықтай өзгерте алады.

Мәселен, өтімділік талаптары капиталдың жеткіліктілігі талаптарына қатысты қосымша болып табылады. Ноерова et al (2018) егер капиталдың жеткіліктілігі бойынша талаптың орындалуын бақылау проблемасы болмаса, өтімділікті реттеу қажет болмас еді, ал реттеуші өтімді емес банктерді төлем қабілетсіздерінен дәл ажырата алар еді. Алайда, реттеушінің іс жүзінде мінсіз ақпараты жоқ: оның қадағалаудағы банктің нақты капиталы туралы ойы бұрмаланған және банктердің

есеп беру сапасына, қадағалаудың тұтастығына және тәуелсіз аудитордың қызығушылығына байланысты.

Шұғыл өтімділікті ұсыну тетігі төлем жасауға қабілетсіз банктерге абайсызда көмек көрсетуге және жауапсыз іс-қимыл тәуекелдерін (moral hazard) туғызуы мүмкін. Мұндай талаптарда өтімділікке қойылатын талаптар банктердің өтімділігінің меншікті буферлерінің болуын қамтамасыз етуге және белгілі бір дәрежеде ССҚ-ға тәуелділікті азайтуға, сондай-ақ өтімділікті мемлекеттік қолдаудың жекелеген бұрмалануларын азайтуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар Hoerova et al (2018) сәйкес өтімділіктің жаңа нормативтерінің артықшылықтарының бірі олардың капиталдың жеткіліктілік талаптарымен салыстырғанда верификацияның төмен құны болып табылады.

Осыған байланысты реттеуші нормативтің пайдалы әсері шарттылығының басқа мысалы көрсеткіш болып табылады. Осылайша, банкке мемлекеттік қолдау көрсету кезінде, тұрақсыз банктерді реттеудің үздік тәжірибесінен жүйелі түрде бұзушылықтар мен ауытқулар болған кезде, тұрақсыз банкке сыртқы көздер есебінен өтімділіктің талап етілетін теңгерімін ұстап тұруға мүмкіндік беретін нарықтық тәртіпті әлсіретудің кез келген өзге нысаны кезінде мол өтімділік пен ұзақ мерзімді тұрақтылық арасындағы корреляция күрт әлсірейді. Бұл жағдайда өтімділік нормативі банктің төлем қабілеттілігінің белгісі ретінде өз құндылығын жоғалтады.

Бұл сентименттер БҚБК стандарттарында да көрініс тапқан. Осылайша, БҚБК және оның Басқармасы⁵ өтімді өтеу коэффициенті мен тетіктер арасындағы өзара іс-қимыл орталық банк тарапынан жедел өтімділікті ұсыну өтімділік тәуекелдерін дұрыс түсіну, бағалау және тиімді басқару үшін аса маңызды болып табылатынын бірнеше рет атап өтті, өйткені стресс жағдайында өтімділіктің жалғыз сенімді нысаны орталық банктің кредиті болып табылады.

7. Қорытынды

Осы мақалада біз банк өтімділігін реттеудің жаңа режиміне талдау жүргіземіз, оның ішінде Қазақстанда енгізілген нормативтердің Базель 3 стандарттарына және халықаралық практикаға сәйкестігіне бағалау жүргіздік. LCR-ді қазақстандық интерпретацияның БҚБК ұсынған түсіндіруден барынша елеулі айырмашылығы жеделдікті және қорландырудың басқа да елеулі сипаттамаларын есепке алудың болмауы болып табылады.

Жеке депозиттер кепілдіктерінің болуын бұрыннан бар есепке қосымша ретінде жеке депозиттердің жеделдігін есепке алу ҚДКҚ шекті мөлшерлемелерін белгілеудің пайдаланылатын тетігіне ұқсас жеделдікті реттеуші анықтауды нормативке енгізуді талап етеді.

Жүргізілген талдау нәтижелері депозиттердің мерзімділігін есепке алу бөлгішті арттыратынын және LCR төмендететінін көрсетті. Коэффициентке және талап етілетін өтімді активтердің көлеміне әсер нормативтің бұрмалаушы әсеріне

⁵Орталық банктер төрағаларының және қадағалау басшыларының тобы немесе топ (the Group of Central Bank Governors and Heads of Supervision, немесе GHOS). Жарғыға сәйкес БКБН топқа есеп береді; топ БКБН негізгі шешімдері бойынша өз келісімін береді, Жарғыны және оған түзетулерді мақұлдайды, жұмыстың жалпы бағытын белгілейді, өз қатарынан БКБН төрағасын тағайындайды.

байланысты банк жүйесі көтеретін шығындармен салыстырғанда салыстырмалы түрде аз. Атап айтқанда, қорландырудың экономикалық сипаттамаларын есепке алмағанда, LCR-ді жеке депозиттерге кепілдік беру талаптарына ғана байланыстыру қорландыру нарығындағы уәждемені және баға белгілеуді бұрмалайды, банктерді өтімділік тәуекелін басқарудың тиімсіз тәсілдері жағына итермелейді, депозиттер арасында негізсіз жоғары сыйлықақы жасайды. Атап айтқанда, Қазақстанда LCR жинақ және мерзімді депозиттер бойынша мөлшерлемелер арасында кең таралудың пайда болу факторларының бірі болды.

Сонымен қатар, депозиттердің мерзімділігін есепке алу қазақстандық LCR нормативін БҚБК ұсынымдарына нысан бойынша ғана емес, сондай-ақ әзірлеушілердің мәлімделген ниеттеріне де жақындатады. LCR өтімділігінің қазақстандық нормативінде мерзімділіктің айқын анықтамасын пайдалану банк жүйесіне тәуекелдер мен қорландыру құнының барынша тиімді үйлесімін табатын қорландыруды тартуға мүмкіндік береді.

Өтімділік нормативтеріне осындай реформаны жүргізу үшін барынша оңтайлы кезең Қазақстанның банк жүйесі бес жылдан бері кешкен, бірақ орта мерзімді перспективада сөзсіз аяқталатын мол өтімділік кезеңі болып табылады.

Сонымен қатар, салымшылардың тұра қашуына байланысты келеңсіз тәуекелді іске асыру кезінде салымшылардың іс-қимыл деректерін талдау нәтижелері банктердегі өтімділіктің тез сарқылуын көрсетті. Өтімділік нормативтері күтпеген өзгерістердің салдарын толығымен жоя алмайды және мұндай жағдайларда жедел өтімділік тетігі жеке банктен де, жүйеден де кету қаупіне қарсы әлдеқайда жоғары қорғаныс деңгейін қамтамасыз етеді. Көрсетілген сценарийлердегі ӨЖА тапшылығы банктерді теріс пайдалану тәуекелдерін төмендететін нарық жағдайларында кепіліне ССҚ берілуі мүмкін нарықтық емес активтерді препозициялау тетігін толыққанды іске қосу қажеттілігін көрсетті. Осы тетіктің дамуын ынталандыру үшін біз LCR есептеудің баламалы тәсілін қолдануды ұсындық.

Өтімді емес активтердің препозициясына негізделген шұғыл өтімділікті ұсыну тетіктерін одан әрі дамыту әкетілу тәуекелін төмендетудің барынша тиімді және орынды жолы болып табылады. Бұл тетікке арналған нормативтік база 2019 жылы әзірленді, бірақ оны толығымен енгізу үшін несие портфелін өздері тапсыруы керек. Бұл тәсілді орталық банк басшылары мен банктік қадағалау тобы да қолдады, ол БҚБК-ға орталық банк тарапынан өтімділік нормативтері мен тетіктерінің өзара іс-қимылын талдау және есепке алу бойынша одан әрі жұмыс жүргізуді ұсынды. Нәтижесінде, 2019 жылы БҚБК тұрақты қорлар тапшылығы бар елдер үшін LCR есептеудің балама әдісін әзірлеп, қабылдады.

Әдебиет тізімі

1. Allen W. A., Chan K. K., Milne A. K. L. and Thomas S. H., 2010. Basel III: Is the Cure Worse than the Disease? Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1688594> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1688594> file://tsclient/C/stata/SSRN-id1688594.pdf
2. BCBS (Basel Committee on Banking Supervision). 2010. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. Basel
3. BCBS (Basel Committee on Banking Supervision). 2013. Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity risk monitoring tools: Basel
4. BCBS (Basel Committee on Banking Supervision). 2019 LCR31 Alternative liquidity approaches
5. Blundell-Wignall, A., & Atkinson, P., 2010. Thinking beyond BASEL III: Necessary solutions for capital and liquidity. OECD Journal: Financial market trends – Volume 2010 Issue 1
6. Chairnoff H., 1967. Deposit variability: a banker's headache. Federal Reserve Bank of Philadelphia. Business Review, September 1967
7. Dietrich A., Wanzenried G., Hess K., 2013. The good and bad news about the new liquidity rules of Basel III in Western European countries
8. Discussion Paper on retail deposits subject to higher outflows for the purposes of liquidity reporting under the draft Capital Requirements Regulation (CRR), European Banking Authority, EBA/DP/2013/02
9. Guidelines on retail deposits subject to different outflows for purposes of liquidity reporting under Regulation (EU) no 575/2013, on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) no 648/2012 (Capital Requirements Regulation – CRR), European Banking Authority, EBA/GL/2013/01
10. Marie Hoerova, Caterina Mendicino, Kalin Nikolov, Glenn Schepens, Skander Van den Heuvel, 2018. Benefits and costs of liquidity regulation. ECB Discussion papers
11. Regulation (EU) No 575/2013 of The European Parliament And of The Council of 26 June 2013 on prudential requirements for credit institutions and investment firms and amending Regulation (EU) No 648/2012, Legislative act, Current consolidated version: 28/12/2020
12. Results of the comprehensive quantitative impact study / December 2010/ Basel Committee on Banking Supervision
13. Shin H.S., 2008, Reflections on Modern Bank Runs: A Case Study of Northern Rock, working paper Princeton University
14. Yorulmazer T., 2009, Liquidity, Bank Runs and Bailouts: Spillover Effects During the Northern Rock Episode, Federal Reserve Bank of New York
15. Ресей Әділет министрлігінде 25.06.2014 ж. N 32844 болып тіркелген «Қысқа мерзімді өтімділік көрсеткішін («Базель III») есептеу тәртібі туралы» 30.05.2014 ж. N 421-ІІ Ресей Банкінің Ережесі
16. Кредиттік мекемелер мен инвестициялық фирмаларға қойылатын пруденциялық талаптар және № 648/2012 Қаулыға (ЕО) өзгерістер енгізу туралы (Капиталға қойылатын талаптар туралы ереже - CRR) № 575/2013 қаулы (ЕО)

17. «Банктің пруденциялық нормативтерінің және сақталуы міндетті өзге де нормалары мен лимиттерінің нормативтік мәндері мен оларды есептеу әдістемелерін, капиталының мөлшерін және Ашық валюталық позицияны есептеу қағидалары мен оның лимиттерін белгілеу туралы» Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2017 жылғы 13 қыркүйектегі № 170 қаулысы

БҚБК стандартын және LCR енгізудің қазақстандық тәжірибесін салыстырмалы талдау

1-кесте. ӨЖА

Базель		Қазақстан	
1-деңгейдегі ӨЖА			
Ақшалай қаражат	100%	Қолма-қол ақша	100%
Өтімділікпен жағдай шиеленіскен кезде банк оларды кері қайтарып алуы мүмкін болған жағдайда, БҚ-дағы резервтер	100%	Ұлттық Банктегі депозиттер	100%
Эмитенттері (кепілгерлері) егемендер, орталық банктер, үкіметтер, Халықаралық есеп айырысу банкі, ХВҚ, ЕОБ, Еурокомиссия, халықаралық даму банктері болып табылатын нарықта айналыстағы бағалы қағаздар барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде: (i) қағаздар II Базельдің стандартталған тәсілі бойынша 0% тәуекел коэффициентіне ие; (ii) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; (iii) тіпті стресті нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады; (iv) қаржылық қызмет көрсететін банктер немесе компаниялар бағалы қағаздардың эмитенттері болып табылмайды.	100%	ҚР Үкіметіне, Ұлттық Банкке, оның ішінде ҚР Үкіметі, Ұлттық Банк кепілдік берген ОБ, сондай-ақ акцияларының 100% Ұлттық Банкке тиесілі жеке тұлғалардың ипотекалық қарыздарын сатып алуды жүзеге асыратын ЗТ БҚ қойылатын талаптар; Халықаралық қор биржалары мойындаған Сауда-саттықты ұйымдастырушылар тізімінде көрсетілген халықаралық қор биржаларында еркін айналымдағы шет мемлекеттердің орталық үкіметтеріне және орталық банктеріне, ХҚҰ-ға, оның ішінде шет мемлекеттердің үкіметтері мен орталық банктері кепілдік берген БҚ-ға, ХҚҰ-ға қойылатын талаптар және мынадай жағдайға жауап береді: кредиттік тәуекел дәрежесі бойынша 0% мөлшерленетін активтердің бірінші тобына жатады; қаржы ұйымдарының немесе олармен үлестес ұйымдардың міндеттемелері болып табылмайды	100%
Өтімділік тәуекелі қабылданған елдердің немесе банктердің елдерінің ұлттық валютасында шығарылған егеменді борыштық міндеттемелері немесе БҚ міндеттемелері (егер егемен банктің 0%-дан өзгеше тәуекелдің салмақтық коэффициенті болса)	100%	Егер шет мемлекеттердің орталық үкіметтері мен орталық банктеріне қойылатын талаптар кредиттік тәуекел дәрежесі бойынша 0 (нөл)%-дан жоғары мөлшерленген жағдайда, эмитент елдің валютасында номинирленген БҚ түріндегі шет мемлекеттердің орталық үкіметтеріне және орталық банктеріне қойылатын талаптар	100%

2-деңгейдегі ӨЖА (ӨЖА жалпы көлемінің ең көп дегенде 40%)			
2А-деңгейдегі ӨЖА			
Барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде мемлекеттер, орталық банктер, даму банктері шығарған бағалы қағаздар: (i) II Базельдің стандартталған тәсіліне сәйкес тәуекел коэффициенті 20%-ды құрайды; (ii) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; (iii) тіпті стрестік нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады, 30 күндік кезең ішінде БҚ бағасының дисконттан 10%-дан аспайтын немесе 10 тш аспайтын төмендеуі; (iv) қаржылық қызмет көрсететін банктер немесе компаниялар бағалы қағаздар эмитенттері болып табылмайды - АА- және одан жоғары рейтингі бар қамтамасыз етілген облигациялар	85%	Кредиттік тәуекел дәрежесі бойынша 20% болып мөлшерленетін ҚР АҚДМ-ға, оның ішінде ҚР АҚДМ шығарған МБҚ-ға қойылатын талаптар; Мынадай шарттардың әрқайсысын қанағаттандыратын шет мемлекеттердің орталық үкіметтеріне және орталық банктеріне, шет мемлекеттердің жергілікті билік органдарына, МҚҰ-ға қойылатын талаптар: кредиттік тәуекел дәрежесі бойынша 20% болып мөлшерленеді; соңғы 10 жыл ішінде кез келген күнтізбелік 30 күн ішінде нарықтық құнның 10% және одан да көп төмендеуінен көрініс тапқан құнсыздану фактілері толығымен жоқ; қаржы ұйымдарының немесе олармен үлестес ұйымдардың міндеттемелері болып табылмайды.	85%
Корпоративтік борыштық бағалы қағаздар барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде: (i) банктер, олардың үлестес тұлғалары немесе қаржылық қызметтер көрсететін компаниялар бағалы қағаздардың эмитенттері болып табылмайды; (ii) рейтингі «АА-» және одан жоғары; (iii) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; және (iv) тіпті стрестік нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады, 30 күндік кезең ішінде БҚ бағасының дисконттан 10%-дан аспайтын немесе 10 тш аспайтын төмендеуі	85%	Қаржылық емес ұйымдар шығарған, мынадай шарттардың әрқайсысын қанағаттандыратын БҚ: (1) Standard & Poor's агенттігінің «АА»-дан төмен емес ұзақ мерзімді рейтингі немесе басқа рейтинг агенттіктерінің бірінің осыған ұқсас деңгейіндегі рейтингі бар; (2) Халықаралық қор биржалары мойындаған Саудасаттықты ұйымдастырушылардың тізімінде көрсетілген халықаралық қор биржаларында еркін айналымда болса; (3) соңғы 10 жыл ішінде кез келген күнтізбелік 30 (отыз) күн ішінде нарықтық құнның 10% және одан да көп төмендеуінен көрінетін құнсыздану фактілері толығымен жоқ.	85%
2Б-деңгейдегі ӨЖА (ӨЖА жалпы көлемінің ең көп дегенде 15%)			
Ипотекалық борыштық бағалы қағаздар барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде:	75%	Туынды қаржы құралдарын және реттелген борышты қоспағанда, банктің немесе онымен үлестес ұйымдардың	85%

(i) банктің өзі немесе оның үлестес тұлғалары БҚ және базалық активті құрмаған; (ii) рейтингі «АА» және одан жоғары; (iii) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; (iv) тіпті стрестік нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады, 30 күндік кезең ішінде БҚ бағасының дисконттан 10%-дан аспайтын немесе 10 тш аспайтын төмендеуі; (v) базалық активтердің пулы ипотекамен шектелген және құрылымдалған өнімдерді қамтуы мүмкін емес; (vi) Базалық актив толық айналым құқығы бар және беру кезінде орташа есеппен 80% ең жоғары LTV ипотекалық қарыздар болып табылады; (vii) секьюритилендіру кезінде эмитент секьюритилендірілетін активтердегі үлесті сақтайды		міндеттемесі болып табылмайтын, мынадай шарттардың әрқайсысын қанағаттандыратын ипотекалық бағалы қағаздар: (1) Standard & Poor's агенттігінің «АА-»-тан төмен емес ұзақ мерзімді рейтингі немесе басқа рейтинг агенттіктерінің бірінің осыған ұқсас деңгейіндегі рейтингі бар; (2) Халықаралық қор биржалары мойындаған Саудасаттықты ұйымдастырушылардың тізімінде көрсетілген халықаралық қор биржаларында еркін айналымда болса; (3) соңғы 10 жыл ішінде кез келген күнтізбелік 30 (отыз) күн ішінде нарықтық құнның 10% және одан да көп төмендеуінен көрінетін құнсыздану фактілері толығымен жоқ.	
Барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде корпоративтік борыштық бағалы қағаздар: BBB- -тен А+ -ке дейін рейтингі бар (i) банктер, олардың үлестес тұлғалары немесе қаржылық қызметтер көрсететін компаниялар бағалы қағаздардың эмитенттері болып табылмайды; (ii) BBB- -тан А+ -ке дейін ұзақ мерзімді кредиттік рейтингі бар; (iii) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; (iv) тіпті стресстік нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады: өтімділікпен айтарлықтай стресс кезеңінде 30 күн ішінде БҚ бағасының дисконттан 20%-дан аспайтын немесе 20 тш аспайтын төмендеуі.	50%		

Барлық мынадай шарттарға сәйкес келген кезде жай акциялар: (i) банктер, олардың үлестес тұлғалары немесе қаржылық қызметтер көрсететін компаниялар бағалы қағаздардың эмитенттері болып табылмайды; (ii) биржада саудаланады және орталықтандырылған клирингі болады; (iii) эмитент елінің ұлттық валютасында немесе банктің өтімділік тәуекелі бар елдің валютасында көрсетілген; (iv) шоғырланудың төмен деңгейімен сипатталатын ірі және белсенді репо нарықтарында немесе ақша нарықтарында саудаланады; (v) тіпті стрестік нарықтық жағдайларда да (репо немесе сату) нарықтардағы өтімділіктің сенімді көзі болып табылады, өтімділіктің айтарлықтай жетіспеушілігі кезеңінде 30 күн ішінде БҚ бағасының дисконттан 40%-дан аспайтын немесе 40 тп аспайтын төмендеуі	50%		
--	-----	--	--

2-кесте. Ақша қаражатының кетуі

Базель		Қазақстан	
Жеке тұлға салымдары⁶			
<i>Тұрақты депозиттер</i>	5%	<i>Тұрақты депозиттер</i>	5%
салымдарды сақтандыру жүйесі шеңберінде жабылатын депозиттер ⁷ , бұл ретте салымшылардың банкпен орнықты қарым-қатынастары бар, бұл депозитті шығаруды тіпті мүмкін емес етеді;		жеке тұлғалардың Депозиттерге міндетті кепілдік беру туралы заңда белгіленген мөлшердегі кепілдік берілетін депозиттері	
<i>Аз тұрақты депозиттер</i>	10%	<i>Аз тұрақты депозиттер</i>	10%

⁶ 170 УҚ-да талап белгіленген, оған сәйкес жеке тұлғалардың мерзімді салымдарын мерзімінен бұрын алу мүмкіндігі болған кезде, мұндай міндеттемелер олардың орындалу мерзіміне қарамастан коэффициенттің есебіне толық көлемде енгізіледі. Сонымен бірге, LCR бойынша есептілік деректерін және ҚДКҚ жіберетін депозиттер бойынша есептілікті салыстыру кезінде банктердің ЖТ депозиттік базасын ҚДКҚ кепілдігімен депозиттер деректерін жабу өлшемі бойынша бөлетіні, бұл ретте мерзімінен бұрын алу мүмкіндігінің болуын есепке алмайтыны анықталады.

⁷ Салымдарды сақтандырудың болуы салымды тұрақты деп санау үшін жеткіліксіз.

- салымдарды сақтандыру жүйесімен қорғалмаған депозиттер - ірі депозиттер - ауқатты салымшылардың депозиттері - оңай алынатын депозиттер - валюталық депозиттер		жеке тұлғалардың Депозиттерге міндетті кепілдік беру туралы заңда белгіленген мөлшерден асып кету сомасында кепілдік берілмейтін болып табылатын не кепілдік берілетін болып табылатын депозиттері	
		Осы кестенің 1 және 2-жолдарына енгізілмеген, жеке тұлғалар алдындағы міндеттемелер бойынша өзге де ақшаның әкетілуі	100%
<i>Ескертпе: егер депозит талаптарына сәйкес <u>салымшының LCR 30 күндік мерзімі ішінде депозитті алуға құқығы болмаса</u> немесе <u>салымды мерзімінен бұрын алу айыппұл төлеуге әкелсе</u>, онда бұл салым ақшалай қаражаттың жалпы күтілетін әкетілуіне енгізілмейді.</i> <i>Егер салымшыға мұндай салымдарды тиісті айыппұлды қолданбай немесе салымшының қаражат алуға заңды құқығы жоқ екендігі айтылған тармаққа қарамастан алуға рұқсат етілсе, онда бұл қаражаттың барлық санаты талап етілгенге дейінгі салымдар ретінде қарастырылуы керек (яғни, қалған мерзімге қарамастан, депозиттерге 74-81 параграфтарда көрсетілгендей депозитті қайтару мөлшерлемелері қолданылатын болады (тұрақты және аз тұрақты депозиттер).</i>		<i>Жеке тұлғалардың мерзімді салымдарын <u>мерзімінен бұрын алу мүмкін болған</u> жағдайда, мұндай міндеттемелер олардың орындалу мерзіміне қарамастан толық көлемде LCR есебіне енгізіледі.</i>	
ОШК-дан тартылған қорландыру: - бір ОШК клиенттен алынған жиынтық сома 1 миллион еуродан кем болады; - мерзімінен бұрын алып қою құқығынсыз	5-10%	ОШК болып табылатын қаржылық емес ұйымдар орналастырған салымдар, олардың толық көлемі 1 миллион АҚШ доллары баламасынан аспайды	10%
Қамтамасыз етілмеген жалпы қаржыландыру			
Операциялық салымдар (клирингтік, кастодиандық шоттар)	25%	Клирингтік, кастодиандық қызметке, өтімділікті басқару жөніндегі қызметке байланысты салымдар	25%
Қаржылық емес корпорациялар мен мемлекеттік органдар, орталық банктер, көпжақты даму банктері ұсынатын қамтамасыз етілмеген жалпы қаржыландыру	20% - 40%	Қаржылық емес ұйымдардың, Қазақстан Республикасы Үкіметінің, Ұлттық Банктің, Қазақстан Республикасының жергілікті атқарушы органдарының, халықаралық қаржы ұйымдарының,	40%

Бұл санатқа қаржылық емес корпоративтік клиенттерден (шағын бизнес клиенттері санатына жатпайтын), мемлекеттік органдардан, орталық банктерден, көпжақты даму банктерінен барлық депозиттер мен қамтамасыз етілмеген қаржыландырудың басқа түрлері кіреді. Егер қаржылық емес корпоративтік клиенттердің, мемлекеттік органдардың, орталық банктердің, даму банктерінің депозиттері депозиттерге кепілдік беру схемасымен немесе мемлекеттік кепілдікпен жабылса, әкетілу коэффициенті 20% деңгейінде белгіленеді. Олай болмаған жағдайда әкетілу коэффициенті 40% деңгейінде белгіленеді. Қаржылық емес корпорацияларға негізгі қызметі нарықтық тауарларды өндіру немесе қаржылық емес қызметтерді көрсету болып табылатын субъектілер жатады. Қаржылық емес корпорацияларға мынадай заңды тұлғалар жатады: заң корпорациялары, бейрезидент кәсіпорындардың филиалдары, квазикорпорациялар, шартты бірліктер - жерді иеленетін резиденттер және нарықтық тауарларды өндірушілер немесе қаржылық емес қызметтерді көрсетушілер болып табылатын резидент коммерциялық емес мекемелер. (https://www.bis.org/statistics/glossary.htm?&selection=279&scope=Statistics&c=a&base=term)		шет мемлекеттердің орталық үкіметтерінің, шет мемлекеттердің орталық банктерінің, шет мемлекеттердің жергілікті билік органдарының депозиттері	
		Қаржылық емес ұйымдардың (бір заңды тұлға басқа заңды тұлғаның ірі қатысушысы болып табылатын, бұл ретте әрбір заңды тұлға міндеттемелерінің мөлшері банктің негізгі капиталының 0,5 (нөл бүтін оннан бес) пайызынан асатын жағдайларда қаржылық емес ұйымдар тобы) <u>банк міндеттемелері сомасының 5 (бес) пайызынан асатын сомада</u> депозиттері	60%

Басқа тұлғалардан тартылған қамтамасыз етілмеген жалпы қаржыландыру	100%	Өзге заңды тұлғалар алдындағы міндеттемелер, оның ішінде шығарылған бағалы қағаздар бойынша міндеттемелер	100%
Қамтамасыз етілген қорландыру			
1 деңгейдегі ЖӨА немесе орталық банктермен қамтамасыз етілген міндеттемелер	0%	Бірінші деңгейдегі жоғары сапалы өтімді активтермен қамтамасыз етілген міндеттемелер	0%
		Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ұлттық Банк алдындағы міндеттемелер	0%
2 деңгейдегі ЖӨА қамтамасыз етілген міндеттемелер	15%	2 деңгейдегі ЖӨА қамтамасыз етілген міндеттемелер	15%
тәуекел коэффициенті 20% және одан төмен, 1 немесе 2А деңгейдегі ЖӨА қамтамасыз етілмеген, үкімет, мемлекет, даму банктері қамтамасыз еткен міндеттемелер 2В деңгейдегі ЖӨА енгізілген ипотекалық борыштық бағалы қағаздармен қамтамасыз етілген міндеттемелер	25%	Бірінші және екінші деңгейлердегі жоғары сапалы өтімді активтер болып табылмайтын активтермен қамтамасыз етілген, кредиттік тәуекел дәрежесі бойынша 20%-дан аспайтын ҚР ЖАО, ХҚҰ алдындағы міндеттемелер	25%
Өзге де 2В деңгейдегі ЖӨА қамтамасыз етілген міндеттемелер	50%		
Өзге де қамтамасыз етілген міндеттемелер	100%	Өзге де қамтамасыз етілген міндеттемелер	100%
Ақшалай қаражаттың әкетілуі бойынша қосымша ережелер			
Туынды қаржы құралдары бойынша ақшалай қаражаттың әкетілуі	100%		
Қаржылық операцияларға енгізілген триггерлерге байланысты өтімділікке қажеттілік, деривативтер және басқа келісімшарттар	100%	Банктің рейтингі банктің ағымдағы рейтингінен 1 (бір), 2 (екі) не 3 (үш) сатыға төмендеген кезде шартты міндеттемелер, ТҚҚ-мен мәмілелер және толық мөлшердегі өзге операциялар бойынша өтімділікке қосымша қажеттілік	100%
Қамтамасыз етудің 1 деңгейіне жатпайтын, қамтамасыз етудің бағалау құнының ықтимал өзгеруіне байланысты өтімділікке қажеттілік (ТҚҚ және басқа операциялар бойынша)	20%	Туынды қаржы құралдары және өзге де операциялар бойынша қамтамасыз етуді (бірінші деңгейдегі сапасы жоғары өтімді активтерді қоспағанда) қайта бағалау кезінде қосымша өтімділікке қажеттілік	20%
Қамтамасыз ету контрагентті қамтамасыз етуге қойылатын ағымдағы талаптардан асып кететіндіктен, контрагент шарт бойынша кері қайтарып алуы мүмкін артық қамтамасыз етуге байланысты өтімділікке қажеттілік	100%	Кез келген уақытта кері қайтарып алу көзделген туынды қаржы құралдары бойынша позицияны ұстап тұруға байланысты банк ұстап қалатын қамтамасыз етудің асып кету мөлшері	100%

Шарт бойынша төленуге тиіс қамтамасыз етумен байланысты өтімділікке қажеттілік, бірақ контрагент әлі енгізуді талап етпеген	100%	Егер қамтамасыз ету берілмеген жағдайда, шарттың талаптарына сәйкес контрагенттің талап етуі бойынша банктің қамтамасыз етуді ұсынуын көздейтін операциялар бойынша қосымша өтімділікке қажеттілік	100%
Қамтамасыз етуді ЖӨА-ға жатпайтын активтерге ауыстыруға мүмкіндік беретін келісім-шарттарға байланысты өтімділікке қажеттілік	100%	Қамтамасыз етуді ЖСӨА болып табылмайтын активтерге ауыстыру мүмкіндігімен байланысты қосымша өтімділікке қажеттілік	100%
Туынды қаржы құралдарының немесе өзге де операциялардың нарықтық бағалауының өзгеруіне байланысты өтімділікке қажеттілік	Алдыңғы 24 айдағы ең үлкен 30 күндік таза әкетілу	ТҚҚ немесе өзге де операциялар бойынша позициялардың нарықтық бағалауын өзгерту кезінде қосымша өтімділікке қажеттілік	Алдыңғы 24 айдағы ең үлкен 30 күндік таза әкетілу
Активтермен қамтамасыз етілген, облигациялармен және басқа да құрылымдық қаржыландыру құралдарымен жабылған бағалы қағаздар бойынша болжамды әкетілу	100%	Банк шығарған, активтер бойынша ақшаның түсуімен қамтамасыз етілген және өтімділікті өтеу коэффициентін есептеу күнінен кейінгі күнтізбелік ай ішінде өтеу мерзімі бар бағалы қағаздар бойынша әкетілу (оның ішінде ипотекалық бағалы қағаздар бойынша)	100%
		Активтер бойынша ақшаның түсуімен қамтамасыз етілген және өтімділікті өтеу коэффициентін есептеу күнінен кейінгі күнтізбелік ай ішінде өтеу мерзімі бар банктің еншілес арнайы ұйымдары шығарған бағалы қағаздар бойынша әкетілу (ұстаушының толық немесе ішінара мөлшерде мерзімінен бұрын сатып алу талабын қою құқығын көздейтін ТҚҚ ескере отырып)	100%
Кредиттік желілер, өтімділікті ұсыну желілері:			
<i>олар бойынша төлем мерзімі – 30 күнге дейін қоса алғанда</i>	100%		
<i>бөлшек сауда клиенттеріне және ОШК-ға берілген кредиттік желілердің пайдаланылмаған бөлігі</i>	5%	<i>Жеке тұлғаларға және ОШК-ға берілген кредиттік желілер мен өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі</i>	5%
<i>қаржылық емес корпорацияларға, орталық банктерге, жеке кәсіпорындарға және даму</i>	10%	<i>қаржылық емес ұйымдарға, ҚР Үкіметіне, Ұлттық Банкке, ҚР ЖАО мен ХҚҰ-ға берілген кредиттік желілердің пайдаланылмаған бөлігі</i>	10%

банктеріне берілген кредиттік желілердің пайдаланылмаған бөлігі			
қаржылық емес корпорацияларға, жеке кәсіпорындарға өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	30%	қаржылық емес ұйымдарға, ҚР Үкіметіне, Ұлттық Банкке, ҚР ЖАО мен ХҚҰ ұсынған өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	30%
банктерге берілген кепілдендірілген кредиттік желілер мен өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	40%	басқа банктерге берілген кредиттік желілер мен өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	40%
бағалы қағаздар жөніндегі фирмаларды, сақтандыру компанияларын, бенефициарларды қоса алғанда, басқа қаржы мекемелеріне кредиттік желілердің пайдаланылмаған бөлігі	40%	банктер болып табылмайтын қаржы ұйымдарына берілген кредиттік желілердің пайдаланылмаған бөлігі	40%
бағалы қағаздар жөніндегі фирмаларды, сақтандыру компаниялары мен бенефициарларды қоса алғанда, басқа қаржы мекемелеріне өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	100%	банктер болып табылмайтын өзге қаржы ұйымдарына берілген өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	100%
Кредиттік желілер және өзге тұлғаларға өтімділік беру желілері	100%	өзге заңды тұлғаларға (оның ішінде банктің еншілес арнайы ұйымдары) берілген кредиттік желілер мен өтімділік желілерінің пайдаланылмаған бөлігі	100%
30 күн ішінде қаражат беру бойынша шарттық міндеттемелер.	100%		
Сауданы қаржыландыру құралдарымен байланысты шартты міндеттемелер бойынша болжамды әкетілу	5% и меньше	Тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің экспорты мен импортын қаржыландыруға байланысты міндеттемелер (факторингтік және форфейтингтік операцияларды жүргізуге байланысты кепілдіктер мен кепілгерліктер, аккредитивтер бойынша)	5%
		Тауарлар мен көрсетілетін қызметтердің экспорты мен импортын қаржыландыруға байланысты емес кепілдіктер мен кепілгерліктер, аккредитивтер бойынша міндеттемелер	10%
Шарттарда көзделген ақшалай қаражаттың өзге де әкетілуі	100%	Міндеттемелер бойынша өзге де ақшаның әкетілуі	100%